PINTÉR JUDIT ÉS KINCSES KÁROLY (SZERK.): SÁRA SÁNDOR

Gyászmunka

KELECSÉNYI LÁSZLÓ

ÉLETMŰ-ALBUM SÁRA SÁNDOR (1933-2019) SOKOLDALÚ PÁLYAFUTÁSÁRÓL.

Először csak lapozgatni szabad. Nézegetni, barátkozni a terjedelmes kötettel. Egyáltalán: birkózni vele, fogást találni, nem a szövegén, a szövetén. Merthogy mérhetetlenül súlyos kötettel állunk szemben a szó átvitt és valós értelmében. Kódex: kódot ad az életmű közelítéséhez. Kódex: törvénykönyve egy megkerülhetetlen magyar filmalkotó erkölcsi rendjének.

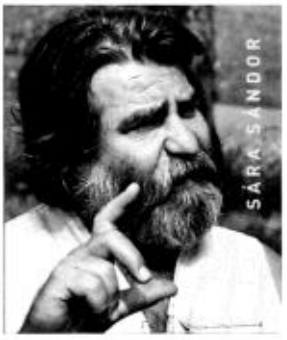

Tudható, hogy még Sára Sándor életében kezdődött a munka: mindent egybegyűjteni és megosztani a majdani olvasókkal, amit erről a sokrétű, rendezői, operatőri, fotográfusi, médiavezetői személyiségről tudni lehet, és tudatni kell az olvasókkal. Amikor belemerültem az olvasásba, megkísértett egy gondolat. Elképzeltem magamat egy emberöltővel későbbi filmtörténet szakos egyetemistának, aki vajmi keveset tud még a tárgyáról. Csak a történelemre kíváncsi: úgy véli, hogy a hazai mozgókép világából, játék- és dokumentumfilmjeinkből lehet megismerni a magyar múltat. Ha elhatározását tett követi, s végignézi az archivált egykori filmtermést, Sára Sándor alkotásaiból tudhatja meg a legtöbbet a 20. századról, történelmünk mélyvilágáról, az értékek pusztulásáról. Ha valaki, ő tényleg számon kérte a történelmen az embert. A rendezői kar java is ezt tette a hatvanas évektől kezdődően. Csakhogy a forma avul a leghamarabb. A fikciós sémák, még a legnagyobb, leghíresebb rendezőké is, elavulnak. Amit ő művelt életműve tisztán dokumentarista részében, az utókori szemlélőnek már ma is maradandóbbnak tetszik.

Nyolcan futottak neki a feladatnak, hogy az életmű valamennyi szegmentumába bevilágítsanak. Hat szerző és két szerkesztő tette hozzá tudását, azt kell írjam, mindentudását Sára Sándorról. Gelencsér Gábor a magyar filmkultúra eleven áramában helyezi el a művet, felhívva a figyelmet: nemcsak egy kiemelkedő filmes életúttal van dolgunk, hanem tágabban, az egész honi (és határokon átívelő) kulturális élet meghatározó személyiségét is tisztelhetjük benne.

Benke Attila fiatal filmtörténésznek jutott a feladat, hogy az életmű rendezői és operatőri részét térképezze fel. A kötet jelentős részét kitöltő igen alapos dolgozatában a pályakezdő rövidfilmektől kezdve a csak operatőrként jegyzett munkálkodásokig terjeszti ki a figyelmét, még a filmtervekről sem feledkezve meg. Az még nem gond, hogy táblázatba rendezi, tematikusan osztályozza a műveket. Azt viszont kissé kétkedve fogadom, hogy például Ranódy *Árvácskája* vagy Szabó *Tűzoltó utca 25.*-je Sára történelmi vízióinak kifejezője lehetett, nem beszélve a méltán feledett *Asszony a telepen* című produkcióról. Annyi bizonyos, hogy még ezekben az alkotásokban sem kellett semmiféle rossz kompromisszumot kötnie. Mondjanak egy operatőrt, aki karrierje vagy megélhetése érdekében nem alkudott meg ilyesfélén olykor. Egy Sára fotózta játékfilm rendezője boldog és büszke lehetett, ha ő állt a gép mögött.

Miután Huszárik és Latinovits mellett egyenrangú társalkotóvá nőtt a *Szindbád* esetében, kénytelen vagyok felróni Benke egyetlen – de nagyon – vitatható állítását. A Krúdy-adaptációt magánmitológiának tartani, finoman szólva, tévedés, ugyanis nem egy jól sikerült filmre alkalmazásról van csupán szó, nem az eltévedt dzsentri (ez a gondolat más szövegben is visszaköszön) merengéséről, hanem az elmúlt idő újbóli megélése által szerezhető mélyebb megismerés lehetőségéről.

Pörös Géza egy hosszabb tanulmányát rövidítette le a kötet számára. Sára dokumentumfilmjeit leltározza a lehető legnagyobb alapossággal. Elemző listájából tudhatjuk meg, mit nem láttunk az életmű e darabjaiból, azaz mit kellene sürgősen pótolnunk, hogy tisztában legyünk nemcsak a gazdag munkássággal, de a magyar történelem gyalázatos, sokáig titkolt sötét foltjaival is. Ezeknek a filmeknek minden valamirevaló tékában, iskolákban, egyetemeken ott lenne a helyük – gyanítom ez nincsen így. Pedig Sára Sándor éppen ezekkel a nem éppen hízelgő kifejezéssel, 'beszélő fejek' jelzővel illetett filmjeivel tette legtöbbet az utókor felvilágosításáért. Amire nagyon is rászorulunk.

Bakos Edit a tévéelnököt állítja elénk, az embert, aki eleinte menekült a feladat elől, hogy egy műholdas kulturális csatorna első embere legyen, de aztán rájött, hogy nem térhet ki, mert ez szolgálat, mert ez több mint a rendezés, ez a határainkon kívül szorult magyarság szellemi identitásának ápolása, őrzése, erősítése. Sára a látszólag zárkózott szoborember elnökként legalább olyan jelentős szellemi hagyatékot bízott az utódaira, mint filmalkotóként. (Hogy mit szólna kedves szívgyermeke, a Duna Televízió mai teljesítményéről, azt az értők képzeletére bízom.)

Kincses Károly a súlyos kötet második felének összeállítója és szemlézője olyan titkokra derít fényt az életműből, amit rajta kívül szinte senki sem ismerhet ilyen mélységben. A fotográfus Sára indiai képeiről jelent meg ugyan egy impozáns album, de a több mint félévszázadot átívelő, önálló fotóművészeti értékekkel bíró képek sokaságából itt és most kaphatunk ízelítőt. Tényleg csak azt, mert az általa kattintott felvételek sokasága elveszett vagy kallódik valahol.

Pintér Judit hatalmas munkát végzett: még Sára Sándor életében vágott bele, s most egyszerre két könyvet tett elénk, egy sűrű szövegű elemzés-gyűjteményt és egy szenzációs fotóalbumot.

MMA KIADÓ, 2020